

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تفسیر عرفانی اشترنامه
شیخ فریدالدین عطار نیشابوری

حسین لاشیء

یک شبی در خواب دیدم روی او	عاشق و بی‌خود دویدم سوی او
خاک پای او شدم در پای او	کز دو عالم برتر آمد جای او
خاک پایش قبله روح آمدست	انبیا را قبله‌گاه جان بدست
آن که در معنی به عالم عالم است	ز آفرینش آفرینش عالم است
دست من بگرفت آن شاه جهان	در دهان من فکند آب دهان ^۱

او می‌گوید این اشعار و افکار سست خود می‌رساند که این مثنوی از عطار نیست. اکنون سستی این اشعار و افکار در چیست؟ این اشعار حاوی احترامی است که شیخ عطار به پیغمبر(ص) گذاشته و مقام آن حضرت را بالا دیده و فهمیده و به زبان آورده و بعد هم می‌گوید همه این عنایاتی که بعد به من شده است از آن خوابی بود که من دیدم در آن خواب آن حضرت(ص) آب دهان در دهان من انداخت. آقای نفیسی می‌گوید این افکار سست است و چون این اشعار ناشی از این افکار سست است پس این مثنوی از عطار نیست. او به خاطر طرز تفکر خود و عدم فهم و درک و معرفت خود نسبت به جایگاه پیامبر(ص) این ابیات را سست دانسته است. اینکه آقای نفیسی که این سخن را می‌گوید نشان می‌دهد که قطعاً آثار دیگر عطار را نیز به طور کامل نخوانده است، حتی آن آثاری که خودش گفته جزو آثار قطعی عطار است مثل کتاب مصیبت‌نامه. در آن کتاب شیخ عطار درباره امام حسین (ع) عرض می‌کند:

«کاشکی ای من سگ هندوی او کمترین سگ بودمی در کوی او

یا در آن تشویر آبی گشتمی در جگر او را شرابی گشتمی^۱

اگر این ابیات را خوانده بود، حتماً می‌گفت مصیبت‌نامه نیز متعلق به شیخ عطار نیست. دلیل انکار او این است که او اولاً ادیب بود و عرفان را نمی‌دانست و چون ادبیات ایران آمیخته با مطالب عرفانی است فکر می‌کرد که چون ریزه‌کاری‌های ادبی اشعار را می‌فهمد پس مطالب عرفانی آنها را نیز می‌فهمد و بر همین اساس شروع کرده به اظهار نظر درباره مطالب عرفانی.

آقای دکتر محقق در مقدمه‌ی کتاب/شترنامه یادآور می‌شود که عطار تونی که در قرن نهم می‌زیسته نمی‌تواند مولف کتاب/شترنامه باشد زیرا قدیمی‌ترین نسخه اشترنامه در اوائل قرن نهم از روی نسخه دیگری که مربوط به قرن‌های قبل از آن می‌باشد نوشته شده است. علاوه آن که در کتاب/شترنامه، مولف از آثار دیگر خود که قطعاً از آثار شیخ فریدالدین نیشابوری است نام می‌برد.

^۱. عطار نیشابوری، مصیبت‌نامه، مقدمه و تصحیح و تعلیقات محمد رضا شفیعی کدکنی (تهران: سخن، ۱۳۸۶)، ص ۱۴۶.

همچنین در کتاب/شترنامه اشعاری وجود دارد که از نظر متانت و استواری با اشعار منطق/الطیر و مصیبت‌نامه برابری می‌کند، مهم‌تر از همه این موارد، آن‌که معانی و لطائف معنوی مطرح‌شده در/شترنامه کاملاً مشابه و هم‌سنگ سایر آثار شیخ عطار مثل منطق/الطیر می‌باشد که متاسفانه اکثر ادیبان مثل آقای سعید نفیسی به دلیل عدم آشنایی با آن لطائف معنوی قادر به درک آن نمی‌باشند.

متاسفانه آنچه که به عنوان کتاب اشتر نامه چاپ شده و در دسترس ما است، فقط نیمی از اصل کتاب مزبور می‌باشد و نیمه دیگر آن به دلیل فقدان نسخ کافی برای مقابله به چاپ نرسیده است. امید است که این کتاب، اگرچه یک اثر ناتمام است، ما را با معانی بلندتری از حقایق عرفانی آشنا سازد.

حسین لاشیء

پاییز ۱۴۰۱

